

Universitat
de les Illes Balears

TREBALL DE FI DE GRAU

ELS HORTS ESCOLARS COM A EINA DIDÀCTICA

Rosa Bibiloni Orell

Grau d'Educació Infantil

Facultat d'Educació

Universitat de les Illes Balears

Any acadèmic 2021-22

Nom del tutor del treball: Dr. Bartomeu Sastre Canals

Autoritz la Universitat a incloure aquest treball en el repositori institucional per consultar-lo en accés obert i difondre'l en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació

Autor/a		Tutor/a	
Sí	No	Sí	No
☒	☐	☐	☐

Resum:

El present Treball de Fi de Grau pretén oferir una mirada positiva cap al contacte dels infants amb el medi natural i donar a conèixer els horts escolars com una eina didàctica per a l'educació infantil. Els infants requereixen un contacte amb la natura òptim per a un bon desenvolupament integral, és per això, que des de les escoles és necessari que es propiciï aquest contacte amb la natura. En aquest sentit, els horts escolars són una eina versàtil per a apropar l'alumnat al medi natural d'una manera lúdica i que els proporciona múltiples possibilitats d'aprenentatge.

La finalitat d'aquest treball és, en primer lloc, donar a conèixer la importància que té el medi natural en el desenvolupament dels infants. En segon lloc, es pretén indagar i analitzar què és un hort escolar, les seves possibilitats d'aprenentatge i els seus beneficis per als infants. D'aquesta manera, també es realitza un recull de les competències que es poden treballar i la seva vinculació amb el Currículum d'Educació Infantil. D'altra banda, també es volen mostrar diferents exemples de propostes complementàries per a dur a terme a l'hort escolar amb els infants. De manera que es pugui mostrar la necessitat de posar un hort als centres educatius i es motivi al professorat a l'aplicació d'aquest al seu centre, a més d'oferir eines i consells per dur-lo a terme.

Paraules clau: Educació Infantil, entorn natural, horts escolars, propostes d'activitats

Abstract:

The present final degree project aims to offer a positive view of children's contact with the natural environment and to present school gardens as a didactic tool for early childhood education. Children require optimal contact with nature for a good all-round development, which is why schools need to encourage this contact with nature. In this sense, school gardens are a versatile tool to bring students closer to the natural environment in a playful way and provide them with multiple learning possibilities.

The purpose of this work is, in the first place, to make known the importance of the natural environment in the development of children. Secondly, it is intended to investigate and analyze what a school garden is, its learning possibilities and its benefits for children. In this way, a compilation of the competences that can be worked on and their link with the Early Childhood Education Curriculum is made. On the other hand, different examples of complementary proposals to be carried out in the school garden with the children are shown. In order to show the need to set up a school garden in educational centers and to motivate teachers to implement it in their center, as well as to offer tools and advice to carry it out.

Key words: Early Childhood Education, natural environment, school gardens, activity proposals

Índex

1. Introducció.....	6
2. Objectius.....	7
3. Metodologia utilitzada per desenvolupar el treball.....	8
4. Estructura i desenvolupament de continguts.....	8
4.1 Beneficis del contacte amb la natura i l'entorn.....	8
4.2 Concepte d'hort escolar i els seus beneficis.....	10
4.3 Competències a treballar amb els horts escolars.....	11
4.4 Vinculació amb el Currículum d'Educació Infantil.....	12
4.5 Principis bàsics per al bon funcionament d'un hort als centres escolars.....	14
4.6 Propostes d'activitats per a dur a terme a l'hort.....	16
5. Conclusions.....	32
6. Bibliografia.....	33
7. Annexos.....	35
7.1. Annex 1. Plantes aromàtiques.....	35
7.2. Annex 2. Fruïtes i verdures.....	37
7.3. Annex 3. Invertebrats de l'hort.....	44
7.4. Annex 4. Eines de l'hort.....	47
7.5. Annex 5. Recepta coca de verdura.....	49

1. Introducció

Els infants requereixen un contacte amb el medi natural, ja que els proporciona infinitat de vivències i aprenentatges per créixer amb harmonia, els permet descobrir el món que els envolta i relacionar-se amb aquest de manera lliure i autònoma.

I no només això, sinó que a més, els infants des de ben petits senten una atracció irresistible cap a la natura i tots els descobriments que els proporciona, tenen una necessitat innata de connectar-hi i d'experimentar en aquesta a través de tots els seus sentits (Casacubeta i Baldrich, 2015, p. 18).

A més, “en els records més amagats i presents de la nostra infantesa, sempre hi trobem la riquesa i el llegat del nostre entorn natural. La natura ocupa una part molt important durant la nostra infantesa” (Cols i Martínez, 2016, p. 3).

No obstant això, actualment, si ens fixam a les escoles, podem observar que la natura hi és poc present, que està descuidada o poc pensada (Martínez, 2013, p. 16). “L'ús que es fa dels espais exteriors de les escoles infantils en els centres del nostre entorn més proper és força limitat (en quantitat i en qualitat)” (Larrea i Barandiara. 2016, pp. 22-23).

Un dels motius d'aquesta poca importància que donam als espais exteriors, pot ser que hem donat més importància a la vida i a les activitats d'interior i hem oblidat la vida que hi ha a l'exterior (Martínez, 2013, p. 16). A les escoles no es posa en dubte la necessitat de tenir una biblioteca, un gimnàs o una aula de música, això no obstant, els horts escolars no tenen aquest reconeixement.

És per aquest motiu, que és necessari repensar i reflexionar de manera seriosa i rigorosa l'ús que es fa a cada centre educatiu dels espais exteriors, ja que des de l'escola es poden fer infinites accions per propiciar aquest contacte amb la natura, entre les quals podem trobar la construcció d'un hort escolar.

L'hort és una gran oportunitat per acostar l'alumnat al medi natural d'una manera lúdica i a més, ofereix un gran ventall d'aprenentatges que es poden dur a terme. Segons indica Mariano Bueno, “l'hort hauria de ser un espai integrat en el disseny dels centres escolars, a causa del valor destacat que posseeix en la transmissió dels aprenentatges, tant a nivell curricular com relacional entre tota la comunitat educativa” (Escutia, 2009, Pròleg 1, p. 29).

Moltes escoles encara no tenen un hort a l'abast dels infants, és per això que aquest Treball de Fi de Grau pretén recordar els beneficis de la natura i en concret dels horts escolars, mostrar el funcionament d'un hort escolar, oferir-ne alguns exemples i, d'aquesta manera, oferir eines i consells per al professorat i centres educatius que vulguin implementar un hort escolar.

2. Objectius

Amb l'elaboració del present Treball de Fi de Grau es pretenen aconseguir una sèrie de propòsits generals i específics.

Objectius generals:

- Conscienciar sobre els beneficis dels entorns naturals en el desenvolupament dels infants.
- Conèixer què és un hort escolar i la seva importància en el desenvolupament dels infants.
- Servir com a eina per a la creació d'un hort escolar.
- Obrir nous camins en l'àmbit educatiu que siguin beneficiosos pels infants a partir de l'aprenentatge actiu dels infants en el medi natural.

Objectius específics:

- Promoure un aprofitament pedagògic dels espais naturals en els centres educatius.
- Difondre la importància d'una educació en la naturalesa.
- Sensibilitzar als infants sobre la conservació de la natura.
- Identificar continguts i competències que es poden aprendre a través dels horts escolars.
- Donar a conèixer el funcionament d'un hort escolar com a instrument d'aprenentatge en l'alumnat d'educació infantil.
- Conèixer les eines necessàries per desenvolupar un hort escolar.
- Proporcionar consells i ferramentes per a dur a terme un hort escolar.
- Treballar de manera pràctica el coneixement dels components bàsics del medi natural.
- Observar i entendre el procés de creixement de les plantes.
- Promoure una alimentació sana, de temporada i equilibrada.
- Valorar la necessitat de cura i conservació de la natura.

3. Metodologia utilitzada per desenvolupar el treball

El següent Treball de Fi de Grau pretén dur a terme una anàlisi de continguts respecte a l'entorn natural i concretament l'hort escolar com a eina d'aprenentatge, aquest s'ha realitzat a partir de la recerca, recopilació i valoració d'informació sobre la temàtica de l'entorn natural i els horts escolars. Així mateix, també s'ha elaborat una proposta d'activitats complementàries per a dur a terme a un hort escolar.

Per això, en primer lloc, s'ha realitzat una recopilació sistemàtica d'informació a través de fonts físiques i digitals d'articles, llibres i arxius diversos extrets de cercadors digitals —com Google Scholar, UIB catàleg o Dialnet— i biblioteques amb l'objectiu de fer una revisió bibliogràfica. Posteriorment, s'ha duit a terme un recull i organització de la informació trobada. Amb la finalitat de donar a conèixer els beneficis dels entorns naturals i oferir una mirada positiva cap als horts escolars, per així fomentar una educació que tenguí en compte l'entorn més pròxim als infants i l'autonomia d'aquests en el seu procés d'aprenentatge. En darrer lloc, s'ha elaborat un seguit de propostes de diferents experiències pensades per a dur a terme al voltant de l'hort escolar amb el propòsit de treballar de manera transversal i multidisciplinària diferents competències.

4. Estructura i desenvolupament dels continguts

4.1 Beneficis del contacte amb la natura i l'entorn

“La natura és meravellosa, és saludable i és bo ser-hi” (Jensen, 2013, p. 7), per tant, és positiva per a l'ésser humà i beneficiosa en tots els aspectes. A més a més, les persones no són quelcom aïllat de la natura sinó que formen part d'un ecosistema divers i majestuós, en el qual tot està relacionat (Bueno, 2009, p. 9).

Cal fer esment també que actualment vivim en una societat accelerada, plena d'estrès i pressa.

La quantitat d'estímul i pressions en què tots estem immersos, grans i petits, genera ritmes accelerats. La societat ens accelera, però nosaltres volem desaccelerar perquè sabem que els nens i nenes necessiten trobar els seus propis reptes i ritmes per a l'aprenentatge. (Cols, Saragatal i Fernández, 2012, p. 18)

En aquest sentit, la natura té un efecte molt positiu per al nostre benestar posat que els seus temps i ritmes són pausats, la natura requereix el seu temps i les condicions necessàries, fet que ens aporta serenitat i calma.

Aquest contacte amb la natura és especialment beneficiós en el cas dels infants, posat que “els exteriors tenen un gran potencial per impulsar el desenvolupament saludable de l’infant en els àmbits cognitiu, motor i social” (Larrea i Barandiaran, 2016, p. 23). Així ho explica també l’Equip de l’Escola Bressol Valldaura “fer vida a l’aire lliure fomenta la salut dels infants tant física com psíquica. La natura facilita un creixement personal i emocional més harmònic; l’emoció motiva l’acció d’experimentar, de descobrir i de relacionar-se” (2020, par. 2).

D’altra banda, l’espai exterior ofereix als infants infinitat de vivències en el seu dia a dia que els ajuden a un creixement i desenvolupament harmònic (Martínez, 2013, p. 14). I no només això sinó que, “sense aquest entorn, sobretot en els anys que està creixent, l’organisme no es desenvolupa plenament” (Ruiz, 2017, p. 33).

Així mateix, els infants des del seu naixement senten una atracció irresistible cap a la natura i tots els seus elements, per aquest motiu tenen una necessitat innata de connectar-hi i d’experimentar en tots els seus sentits (Casubeta i Baldrich, 2015, p. 18).

Com és sabut, per a un bon aprenentatge de l’infant és necessari que aquest pugui moure’s, botar, córrer, ensumar, és a dir, que pugui desplegar-se en tots els sentits, i el medi natural li permet fer-ho de manera lliure i autònoma (Martínez, 2013, p. 16). En l’entorn natural els infants són capaços de descobrir infinitat d’observacions que els meravellen i que els fan sentir ganes de conèixer més: ensumar una flor, embrutar-se amb el fang després de la pluja, enfilar-se a un arbre, mirar amb atenció com treballen les formigues a un formiguer, veure com cauen les gotes de pluja per les fulles d’una planta, entre molts altres. A més, la natura permet desenvolupar unes capacitats lligades a la llibertat, el risc o la confiança que no es poden aprendre enlloc més (Ruiz, 2017, p. 36).

A banda d’això, en els espais oberts les relacions que s’estableixen entre els infants són més relaxades i fluides, el que afavoreix una millor convivència. Així mateix, aquest estat de calma i relaxació es trasllada posteriorment a l’aula creant un clima més tranquil i serè (Casubeta i Baldrich, 2015, p. 19).

És per tots aquests motius que “no podem negar a l’infant el dret de viure l’espai exterior amb tota la seva plenitud” (Cols i Martínez, 2016, p. 4), ja que “l’espai exterior és un recurs pedagògic per al joc, l’aprenentatge i el desenvolupament” (Larrea i Barandiaran, 2016, p. 23).

4.2 Concepte d’hort escolar i els seus beneficis

Segons explica Medina (2014, p. 11), un hort escolar és un model a escala reduïda de l’organització i de les relacions entre home i naturalesa com a societat i com a individu. Encara més, com indica el CEIDA (1998, p. 7), un hort escolar és un excel·lent recurs per convertir els centres educatius en llocs que possibilitin múltiples experiències a prop del seu entorn natural i rural, entendre les relacions i dependències que tenim d’aquest, i posar en pràctica actituds i hàbits de cura i responsabilitat ambiental.

Una característica interessant és que l’hort és un espai intercultural, “allà on anem, sempre hi trobarem un hort. Per això, l’horticultura també és un element que ens serveix per construir ponts entre les diferents cultures” (Bueno, 2009, p. 18). I no només això sinó que també connecta a les persones amb els seus avantpassats i els aporta pau i tranquil·litat, allunyant-les del frenesí quotidià de la societat actual (Bueno, 2009, p. 18).

Així mateix, l’ús de l’hort com a recurs d’aprenentatge és especialment ric amb aquells infants que pel seu context i l’entorn on viuen no tenen l’oportunitat de gaudir del contacte amb la naturalesa, ja que solen connectar-se afectivament amb la conservació de l’hort i el fet d’ajudar a la seva cura i creixement (Franquesa et al., 2006, p. 8).

D’altra banda, dur a terme un hort als centres educatius permet que els infants formin part activa del seu aprenentatge i es fomenta la seva capacitat d’experimentació i d’observació. També permet promoure valors de respecte cap als éssers vius i el medi que els envolta, així com potenciar l’estudi i el coneixement de conceptes de les ciències naturals. I el que és més important és que permet conèixer molt més que el que s’explica als llibres de text, ja que possibilita un estudi de les plantes i dels animals de forma real i en el seu medi natural (Claviño, 2007, p. 9).

Així doncs, l’hort és una gran estratègia per potenciar l’educació ambiental i fer que els infants s’adonin de la necessitat de conservar el medi natural i els recursos que ens proporciona. A més, ofereix l’ocasió de millorar els hàbits alimentaris així com d’incorporar en la dieta els infants

el consum de fruites i verdures, les quals els infants tendran moltes més ganes de provar si són ells mateixos qui han estat els responsables de plantar-les, regar-les i collir-les (Franquesa et al., 2006, p. 8).

Encara més, l'hort presenta oportunitats per al desenvolupament del respecte mutu, el benestar, el treball, l'esforç, el cooperativisme, l'empatia i l'escolta en un entorn on l'infant és capaç i competent (Salido, 2015).

Així doncs, està clar que són molts els motius de la necessitat d'introduir un hort a cada centre escolar i que els infants puguin gaudir dels grans aprenentatges que els ofereix, per això, "és important començar a fer servir l'hort escolar com a eina pedagògica des de l'escola Bressol i donar continuïtat i coherència al treball de l'hort al llarg de tots els cursos d'Infantil, Primària i Secundària" (Fundesplai, 2018, juny 21).

4.3 Competències a treballar amb els horts escolars

L'hort pot contribuir en gran manera en l'adquisició de les competències bàsiques, entenent competència com la capacitat que té un alumne per aplicar el seu potencial i els coneixements que ha après davant qualsevol problema que sorgeixi en un moment donat. A més es treballen molts continguts de forma integrada, cosa que permet adquirir una bona base competencial (Calviño i Sampol, 2011, p. 56).

En primer lloc, una de les primeres competències que es poden millorar són les lingüístiques, el treball de l'hort permet dur a terme comentaris i deduccions sobre el que passarà, es poden elaborar normes sobre com usar l'hort o fer debats i exposicions orals sobre les observacions dutes a terme, de manera que en tot moment durant el procés es fa un ús del llenguatge. A més, a través del treball a l'hort es va adquirint molt de llenguatge específic d'aquest com pot ser el nom de les plantes o de les eines de l'hort.

En segon lloc, també es pot enriquir la competència artística, després de les visites a l'hort es poden fer murals on plasmar els aprenentatges adquirits, dibuixos de les plantes, de les seves parts, de l'hort..., ja que a través de l'observació del medi que ens envolta es potencia la creativitat i la imaginació.

Per acabar, també es pot augmentar la competència matemàtica, amb el treball a l'hort poden anar sorgint problemes que requereixen activitats matemàtiques, com per exemple, mesurar la

distància que ha d'estar una planta separada de l'altra o mesurar la quantitat d'aigua necessària per regar. També es poden elaborar plànols de l'hort, per saber on estan ubicades cada una de les plantes, es pot mesurar l'hort i l'àrea d'aquest per saber quina quantitat de plantes es poden sembrar... De manera que es poden aplicar de manera pràctica i real molts dels continguts d'aquesta àrea.

4.4 Vinculació amb el Currículum d'Educació Infantil

Seguint el Decret 71/2008 de 27 de juny, pel qual s'estableix el currículum de l'educació infantil a les Illes Balears, es pot veure com a través del treball a l'hort s'aconsegueixen treballar objectius i continguts de les tres àrees de coneixement.

Pel que respecta a l'àrea de coneixement de si mateix i autonomia personal, l'hort ofereix l'oportunitat d'establir relacions i vincles afectius amb la resta d'infants i personal docent i permet desenvolupar l'autonomia personal. A més, possibilita la interacció amb el medi, el desenvolupament del control motor i el coneixement de les limitacions i possibilitats.

Com s'indica "la utilització dels sentits per a l'exploració de si mateix, dels altres i de la realitat exterior és un procediment essencial que els docents han de tenir en compte" (Decret 71/2008 de 27 de juny, p. 9). L'hort escolar permet conèixer l'entorn en tots els sentits, des d'observar a través de la vista tot l'entorn, ensumar l'olor de la terra, de les plantes i els seus fruits..., escoltar el renou del vent, dels ocells..., tocar les diferents textures de les plantes, la terra..., o tastar els vegetals i les fruites que es cultiven a l'hort.

Finalment, també permet incorporar progressivament hàbits de salut i de nutrició, ja que amb el treball de l'hort es fomenta l'alimentació de productes saludables, equilibrats i de temporada.

Quant a l'àrea de coneixement de l'entorn, aquesta és en la que es poden veure plasmats més aprenentatges. "El medi és la realitat en la qual s'aprèn i sobre la qual s'aprèn" (Decret 71/2008 de 27 de juny, p. 17). I això exactament és el que permet l'hort escolar, en aquest entorn l'infant pot contrastar els coneixements previs amb tots els que anirà adquirint. Podrà conèixer i comprendre el funcionament de la realitat, investigar el comportament i les propietats dels objectes i matèries del seu entorn més immediat, explorar i identificar, detectar semblances i diferències, manipular el seu entorn... Tot amb la finalitat d'aproximar-se al coneixement del món que l'envolta.

A través de l'experimentació i manipulació a l'hort, l'infant podrà explorar les propietats sensorials de la terra humida, podrà vivenciar els canvis i transformacions que sofreixen les plantes, entre molts altres.

Així mateix, l'hort escolar es planteja com una activitat conjunta amb tota la classe, d'aquesta manera podrà relacionar-se amb la resta d'infants i anar interioritzant les pautes de comportament social.

D'altra banda, amb el treball a l'hort també es poden iniciar amb el coneixement de continguts matemàtics, per exemple, identificar atributs i qualitats de les plantes: quina és més gran, més petita, els colors que tenen, la forma de les fulles, fer agrupacions i classificacions de llavors o quantificar el nombre de plantes que han sembrat. De manera que s'aconsegueix aplicar les matemàtiques a la seva realitat més quotidiana i que els infants en formin part activa del procés.

A més a més, també es treballa el coneixement dels components de la natura, així com les relacions, els canvis o les transformacions que s'estableixen en aquesta. Un darrer aspecte que també es té en compte d'aquesta àrea és el coneixement i la cura tant d'éssers vius com dels elements del medi, considerant-los vitals per a la vida humana.

Pel que respecta a l'àrea de llenguatges: comunicació i representació. En tot moment, a l'hort escolar es fa ús de diferents formes de comunicació, ja que "són instruments que fan possible la representació de la realitat, l'expressió de pensaments, necessitats, sentiments i vivències i les interaccions amb els altres" (Decret 71/2008 de 27 de juny, p. 25).

Per un costat, a l'hort és vital l'ús del llenguatge per manifestar els aprenentatges, les necessitats o les emocions que senten els infants amb les vivències a l'hort. A més, a través de la lectura i l'escriptura els infants poden adquirir més coneixements, com per exemple, sobre com fer l'hort o quan sembrar cada planta, o plasmar els seus aprenentatges sobre aquest.

Per un altre costat, els infants poden fer ús de les tecnologies de la informació i la comunicació o del llenguatge audiovisual per fer recerca sobre el funcionament de l'hort i tot el que requereixin saber.

A més a més, el llenguatge artístic és molt propens a usar l'entorn proper per a creacions tant plàstiques com musicals, ja que la natura és una gran font d'imaginació. Per exemple, es poden fer gravacions dels sons que se senten a l'hort o dibuixos del que més els hi agradi de l'hort.

Per tant, es pot observar que els horts escolars possibiliten l'aprenentatge tant de continguts conceptuals, procedimentals i actitudinals del currículum d'Educació Infantil i que són un recurs molt valuós en aquesta etapa. Conseqüentment, s'hauria de potenciar molt més el seu ús.

4.5 Principis bàsics per al bon funcionament d'un hort als centres escolars

Primerament, cal destacar que un aspecte clau a l'hora de crear un hort és la motivació del professorat que en formarà part, ja que de la seva voluntat de fer-hi feina dependrà el bon funcionament de l'hort.

El més important per fer un hort escolar no és tenir l'espai idoni, és voler-lo fer. Si l'escola, la comunitat educativa en el seu conjunt, amb els pares i l'Administració local, tenen el desig i la voluntat de muntar un hort, sempre es pot trobar la manera de conrear plantes en un centre escolar. (Bueno, 2009, p. 29)

Ara bé, per poder-ho fer i tenir una continuïtat és necessari que aquesta voluntat no estigui present sols a un professor, ja que "podem trobar molts exemples d'horts escolars "fracassats", que s'han posat en marxa per l'interès i l'esforç d'un únic professor" (Bueno, 2009, p. 29). Per tant, és necessari que aquesta voluntat d'introduir un hort al centre educatiu sigui compartida amb la resta de membres de la comunitat educativa.

És per això, que la creació d'un hort escolar requereix una tasca que s'ha de dur a terme de manera coordinada i no es pot fer de qualsevol manera. D'entrada, s'han de tenir molt clares les idees amb relació als objectius que es volen treballar, el professorat que en formarà part, l'alumet que en podrà fer ús i l'organització d'aquest, l'espai disponible per a la creació de l'hort, les plantes que es volen sembrar, el sistema de reg que s'usarà o la formació de la qual disposa el professorat (Calviño, 2007, p. 9).

Com la creació de l'hort requereix una feina conjunta és important que s'incorpori com una línia de centre, de manera que s'estableixi un coordinador que dirigirà tot el funcionament i establirà uns criteris didàctics. D'aquesta manera permetrà que es dugui a forma continuada i que no duri tan sols un curs escolar (Calviño, 2007, p. 9).

El següent punt a considerar és la necessitat d'una gran tasca d'organització pel que fa als horaris en què cada grup podrà fer ús de l'hort, en la distribució de l'hort i pel que fa a l'organització de les diferents activitats que es faran en funció de l'edat dels infants.

Així mateix, també serà necessari un bon disseny de l'hort escolar, tenint en compte l'edat dels infants, ja que els més petits requereixen que aquest espai els sigui ergonòmic amb les característiques físiques dels infants. A més, també ha de tenir en compte la quantitat d'infants que hi haurà, perquè “per treure'n tot el profit, cal cuidar el disseny d'aquests espais, per tal que siguin espaiosos i possibilitin el contacte amb la natura (arbres, plantes, pedres, herba, terra o fins i tot animals i aigua)” (Larrea i Barandiaran, 2016, p. 23).

D'altra banda, també serà necessari establir unes normes d'actuació i de comportament dintre de l'hort. Aquestes podran ser pactades amb els infants de manera que es tenguí cura de l'hort i s'estableixi un bon funcionament.

Un altre aspecte interessant és que no s'han de tenir por als riscos i perills, actualment trobam un debat pedagògic entre seguretat i riscos, els adults tendeixen a mantenir als infants lluny de tots els perills per protegir-los de fer-se mal, però quan aïllen els infants dels possibles perills s'impedeix la seva exploració del medi i en conseqüència es limita el seu desenvolupament, ja que “qualsevol procés de desenvolupament està ple de riscos” (Prott, 2010, p. 20).

Com sabem, “la natura no és un entorn idíl·lic. També comporta perills reals” (Schepers i Liempd, 2010, p. 4). No obstant això, no es pot obligar els infants a deixar de fer accions per evitar riscos sinó que s'ha d'assumir que els riscos existeixen, però la probabilitat que passin és baixa i que el que s'ha de fer és saber gestionar aquests riscos, ja que “la «seguretat» és gestionar els riscos de manera competent, i no evitar-los. Un adult competent, responsable, se supervisa a si mateix, es «vigila». I aquesta capacitat s'ha d'adquirir de ben petit” (Prott, 2010, p. 20). Per tant, l'adult ha d'acompanyar a l'infant durant tot el procés i ajudar-lo a reconèixer els perills i saber actuar de manera adequada.

Per acabar, un altre punt important és en relació amb el paper del docent, és necessari que aquest acompanyi a l'infant en aquesta relació afectiva amb la natura i no l'allunyi del medi natural, ja que podria crear por, desconfiança i desconeixement a l'infant (Martínez, 2013, p. 14). Ara bé, també és crucial que el docent tenguí uns certs coneixements sobre el funcionament de l'hort o el nom de les eines i plantes. I també és molt rellevant l'actitud que mostri el docent cap als

éssers vius de l'hort o les plantes, pel fet que és un model per a l'infant i és necessari que sigui molt conscient de la seva actitud i relació amb l'entorn.

L'ha d'acompanyar un adult que creu que la vida a la naturalesa és un dret i una necessitat per a l'infant, ja que, si no, difícilment se'l podrà acompanyar amb l'actitud necessària per tal que pugui viure i gaudir de la vida a l'aire lliure. (Martínez, 2013, p. 22)

4.6 Propostes d'activitats per a dur a terme a l'hort

En el següent apartat es du a terme un recull de diverses propostes per a dur a terme amb els infants amb relació a l'hort escoltar. En aquestes es proposa un curs al qual poden anar destinades, encara que es poden adaptar i modificar depenent de l'edat dels infants i les seves necessitats. A continuació, s'exposa la temporalització estimada per dur a terme l'activitat. Tot seguit, es realitza una petita justificació del perquè dur-la a terme. Després apareixen els objectius i continguts que es poden treballar amb la seva realització i, en darrer lloc, es fa un llistat dels materials necessaris.

QUÈ PODEM TROBAR A L'HORT?	
Curs	1r i 2n cicle d'Educació Infantil
Temporalització	Una sessió d'uns 50 min.
Agrupació	Grup gran
Justificació	Abans d'anar a l'hort podria ser d'utilitat tenir una certa idea del que podem trobar, amb una assemblea on els infants comparteixin les seves idees prèvies i amb l'ajuda d'imatges poden iniciar-se en tots aquests conceptes per després poder identificar-los de manera pràctica a l'hort.

	<i>Figura 1. Exemple de targetes dels elements de l'hort, CEIP Gabriel Vallseca. Elaboració pròpia.</i>
Recursos	Materials: targetes de plantes aromàtiques, fruites i verdures, invertebrats de l'hort i eines de l'hort (consultar annexos 1, 2, 3 i 4). Espacials: hort.

ELS SENTITS EN L'ENTORN NATURAL (I)	
Curs	1r i 2n cicle d'Educació Infantil
Temporalització	Una sessió d'uns 50 min.
Agrupació	Grup gran
Justificació	La utilització dels sentits és bàsica per a l'exploració de la realitat exterior (Decret 71/2008 de 27 de juny, p. 9). A més, la natura és capaç de despertar tots els nostres sentits, ara bé, en molts casos aquests passen desapercibuts i no són usats en el dia a dia. És per això, que és important treballar-los d'una manera conscient.
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer la natura a través del sentit de l'oïda. - Plantejar hipòtesis sobre les pròpies percepcions. - Expressar i argumentar les idees.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Utilització dels sentits en la vida quotidiana. - Identificació de les pròpies sensacions. - Expressió de vivències i sentiments. - Aportació de les pròpies hipòtesis. - Escolta de les aportacions de la resta del grup.

<p>Descripció</p>	<p>Aquesta proposta està pensada per realitzar en gran grup i conèixer la natura a través de l'oïda.</p> <p>En un espai ample devora de l'hort, els infants es podran asseure o tombar i tancar els ulls amb la finalitat d'intentar escoltar tots els sons que es produeixen a l'entorn natural: el cant dels ocells, les fulles que es mouen pel vent... Després es farà una assemblea on es compartiran informacions com:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Quins sons han pogut escoltar. - D'on procedien els sons que han sentit. - Com els ha fet sentir aquest moment. - Si els hi ha agradat o no. <p>És important que aquesta sessió es dugui a terme en un moment on no hi hagi altres classes prop de l'entorn de l'hort, ja que interferiria en els sons que es volen escoltar.</p>
<p>Recursos</p>	<p>Espacials: espai ampli pròxim a l'hort.</p> <div data-bbox="499 1173 1348 1809" data-label="Image"> </div> <p><i>Figura 2. Fotografia espai d'assemblea pròxim a l'hort al CEIP Sa Marina de Lluçmajor. Elaboració pròpia.</i></p>

ELS SENTITS EN L'ENTORN NATURAL (II)	
Curs	1r i 2n cicle d'Educació Infantil
Temporalització	Una sessió d'uns 50 min.
Agrupació	Divisió del grup en dos
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer la natura a través del sentit de l'olfacte i el tacte. - Reconèixer les plantes aromàtiques de l'hort. - Explorar i manipular les fruites i verdures. - Pensar i plantejar hipòtesis.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Utilització dels sentits en la vida quotidiana. - Exploració i manipulació de plantes, fruites i verdures de l'hort. - Reconeixement de plantes aromàtiques, fruites i verdures.
Descripció	<p>Per a la realització d'aquesta proposta s'ha de dividir els infants en dos grups, el primer farà l'activitat de l'olfacte, el segon la del tacte i posteriorment s'intercanviaran.</p> <p>Per a l'activitat de l'olfacte és necessari ficar dins pots opacs amb petits forats diferents plantes aromàtiques (consultar Annex 1) que es trobin a l'hort (per exemple: romaní, orenga, alfàbrega, menta, espígol i farigola). Els infants han d'ensumar els diferents pots i intentar endevinar quina planta hi ha a dins, per a fer-ho s'han d'anar passejant per l'hort ensumant i comparant les olors de les diferents plantes i del pot fins a aconseguir la mateixa olor.</p> <p>Quant a l'activitat del tacte, dins diferents caps tapades (amb un orifici per poder ficar la mà) s'han d'introduir diferents verdures i fruites (consultar Annex 2), per exemple: pastanaga, rave, fava, taronja, col i</p>

	magrana. Els infants han d'intentar esbrinar a través del tacte de quina verdura o fruita es tracta.
Recursos	Materials: pots petits opacs amb orificis petits, capsas de cartó, plantes aromàtiques, fruites i verdures. Espacials: hort.

ELS SENTITS EN L'ENTORN NATURAL (III)	
Curs	1r i 2n cicle d'Educació Infantil
Temporalització	Una sessió d'uns 50 min.
Agrupació	Divisió del grup en dos
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer la natura a través del sentit de la vista i el gust. - Reconèixer les fruites i verdures de l'hort. - Plantejar hipòtesis sobre les pròpies idees. - Experimentar a través de la creació d'art amb la natura. - Manipular i crear una producció a través de l'experimentació amb els materials naturals.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Utilització dels sentits en la vida quotidiana. - Manipulació de fruites i verdures.
Descripció	Per executar aquesta activitat, es dividirà el grup en dos, el primer grup podrà dur a terme una activitat per usar el sentit de la vista, el segon la del gust i posteriorment s'intercanviaran.

L'activitat relacionada amb la vista consisteix a crear un mural o una construcció a través de diferents elements de l'hort. Per això, en primer lloc, els infants hauran d'anar a l'hort i fer una recerca de materials que es puguin trobar com fulles caigudes dels arbres, alguna flor, branques petites o terra. A partir de tots els materials recollits cada infant individualment o de manera conjunta amb la resta de grup podrà realitzar una producció.

Figura 3. Exemples de produccions a partir d'elements naturals. Elaboració pròpia.

Respecte a l'activitat per treballar el gust, en aquesta a partir d'una liquadora es podran preparar diferents sucs o batuts amb fruites i verdures de l'hort. Els infants podran anar provant els diferents sucs ja preparats intentant endevinar de quins aliments està fet cada un o també podran fer les seves pròpies creacions. Finalment, es podrà mostrar als infants de quins aliments estava fet cada un dels sucs.

Recursos

Materials: fruites i verdures, liquadora, restes de l'hort (fulles, branques, terra...).

Espacials: hort i aula.

RECERCA D'INSECTES	
Curs	1r i 2n cicle d'Educació Infantil
Temporalització	Diverses sessions al llarg del curs escolar
Agrupació	Individual-tota la classe
Justificació	L'hort escolar “permet estudiar els éssers vius a partir de la realitat immediata d'una manera concreta” (Calviño i Sampol, 2005, p. 59), és per això que cal aprofitar aquesta potencialitat de l'hort i realitzar activitats on els infants puguin veure i conèixer la varietat d'animals que hi ha en el seu entorn més pròxim, concretament de l'hort.
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Observar i explorar els insectes de l'entorn. - Fomentar el respecte cap als éssers vius i la biodiversitat. - Utilitzar instruments com la lupa binocular. - Valorar la importància dels insectes per al medi natural.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Respecte i cura dels éssers vius. - Identificació dels noms i les característiques dels insectes. - Escolta de les aportacions de la resta del grup.
Descripció	<p>En aquesta activitat els infants s'han de distribuir per l'espai de l'hort mirant i cercant diferents invertebrats: formigues, marietes, papallones, abelles, vespes, aranyes, caragols, llimacs, cucs de terra, llagosts... (consultar Annex 3). Una vegada troben un insecte el poden mirar amb una lupa, observar el seu moviment o les seves característiques i també poden dibuixar-los a una llibreta.</p> <p>Una vegada realitzada la recerca, es pot fer una petita assemblea on els infants puguin compartir amb la resta quins insectes han pogut descobrir,</p>

	<p>si coneixien el seu nom o les seves característiques. A més, també es poden fer preguntes com:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Quins insectes heu aconseguit veure entre les plantes de l'hort? - Com són aquests insectes? Què feien? - Són importants tots aquests insectes per al nostre hort? <p>Després de conèixer les seves idees i coneixements es pot explicar la importància d'aquests invertebrats per a l'hort, per exemple, la importància dels insectes pol·linitzadors per a la reproducció de les plantes o dels descomponedors per a enriquir la terra.</p>
Recursos	<p>Materials: lupes binoculars, llibretes i llapis.</p> <p>Espacials: hort.</p>

EXPERIMENT: OBSERVAM EL CREIXEMENT D'UNA PLANTA	
Curs	1r i 2n cicle d'Educació Infantil
Temporalització	Una sessió a la setmana (durant un mes)
Agrupació	Grup gran
Justificació	<p>El cicle de vida de les plantes consisteix en les diferents etapes per les quals passa una planta al llarg de la seva vida. Sembrar diferents tipus de llavors dins una bossa de plàstic transparent, permet veure de molt a prop el naixement de la planta així com diferents parts d'aquesta: les arrels, la tija o les fulles. A més, el fet que cada infant pugui tenir la seva pròpia fa que tengui més interès i motivació.</p>
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Observar el procés de creixement d'una planta. - Conèixer les parts d'una planta.

	<ul style="list-style-type: none"> - Entendre el cicle de vida de les plantes.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Observació i coneixement dels canvis en la vida d'una planta. - Exploració de les parts d'una planta.
Descripció	<p>En primer lloc, es pot dur a terme una assemblea amb els infants on es poden intentar respondre les següents preguntes:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Quines són les parts de les plantes? - Què és el cicle de vida de les plantes? - Què necessiten les plantes per viure? <p>Després es pot presentar l'activitat i els materials i cada infant pot fer la seva pròpia bossa. Per començar, poden dibuixar el que necessita la planta: el Sol i l'aigua. A continuació, poden introduir la terra, les llavors i l'aigua i tancar la bossa ben tancada.</p> <p>Posteriorment, cada infant pot endur-se'n la bossa a casa o penjar-les totes a l'aula i anar observant periòdicament el creixement de les llavors.</p> <p><i>Figura 4. Exemple experiment penjat a la finestra. Elaboració pròpia.</i></p>
Recursos	<p>Materials: bosses amb tancament hermètic, retoladors permanents (blau, groc i negre), terra, llavors (per exemple: lletia o fava) i aigua.</p> <p>Espacials: aula.</p>

RECEPTES AMB ELS ALIMENTS DE L'HORT	
Curs	1r i 2n cicle d'Educació Infantil
Temporalització	Diverses sessions al llarg del curs escolar
Agrupació	Gran grup
Justificació	L'adquisició dels hàbits alimentaris comença des de la infància, és per això que cal tenir-ne cura des de ben petits. El fet de cuinar les pròpies verdures i fruites cultivades a l'hort pot ser un bon motiu per incentivar en els infants l'alimentació de fruites i verdures.
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Afavorir l'adquisició d'uns bons hàbits alimentaris. - Iniciar-se en l'ús d'estris de cuina. - Entendre d'on s'obtenen els aliments i les seves característiques. - Sentir la satisfacció de menjar aliments als quals han participat en el seu creixement. - Fomentar el treball en equip per a la consecució d'uns objectius comuns.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Realització de tasques quotidianes com la cuina. - Treball en equip. - Hàbits de consum responsable i saludables.
Descripció	<p>Es pot fer una recepta de cuina partint de les verdures de l'hort: coca de verdura (consultar Annex 5). També es podrien realitzar altres receptes com coca de trempó, macedònia de fruites o batut de fruites i verdures.</p> <p>Una vegada s'ha seleccionat la recepta que es vol dur a terme, es pot fer una assemblea amb els infants on se'ls explica la recepta que es vol fer, els ingredients necessaris i a continuació, es pot anar a collir amb els</p>

	<p>infants les verdures necessàries: bledes, cebes, julivert, tomàtiques i alls.</p> <p>També es poden anar a comprar la resta d'ingredients que es necessitin o tenir-los prèviament preparats (saïm, oli, farina, aigua i sal).</p> <p>Una vegada ja es tenen tots els ingredients i els estris bàsics es pot dur a terme la recepta conjuntament amb els infants.</p> <p>Després es pot aprofitar per berenar tots junts de la recepta duita a terme i a la vegada compartir de manera conjunta quins han estat els resultats i les opinions de cada un.</p>
Recursos	<p>Materials: estris de cuina (bol, forqueta, mesurador, ganivets, safata, paper de forn) i ingredients (saïm, oli, aigua, farina, sal, bledes, cebes, julivert, tomàtiques i alls).</p> <p>Espacials: hort i aula. També es necessita un lloc que disposi de forn per cuinar la coca.</p>

REALITZAR EL SEGUIMENT D'UNA PLANTA DE L'HORT O SILVESTRE	
Nivell	1r i 2n cicle d'Educació Infantil
Temporalització	Diverses sessions al llarg del curs escolar
Agrupació	Individual
Justificació	<p>Les plantes silvestres que creixen a les voreres de camins o escocells dels arbres són vistes en la nostra cultura com a brutor i per això són retallades o fumigades i quasi totes elles passen desapercebudes davant els nostres ulls.</p> <p>Ara bé, aquestes tenen la seva importància: serveixen d'aliment de diversos animals, algunes són comestibles i ens apropen la natura en els nostres</p>

entorns urbans (Jardí Botànic de Sóller, 2020, maig 6). Per aquest motiu, val la pena cercar totes aquestes plantes, ser conscients que existeixen i conèixer una mica més sobre aquestes.

All d'or

Llengua de bou

Cogombre bord o salvatge

Figura 5. Fotografies de plantes dels carrers COVID-19, del Jardí Botànic de Sóller, 2020.

<https://www.facebook.com/media/set/?vanity=BOTANICSoller&set=a.3731215926948441>

Objectius

- Involucrar-se en la cura i protecció d'una planta.
- Participar el seguiment del procés de creixement d'una planta.

	<ul style="list-style-type: none"> - Utilitzar les TIC per fer una recerca d'informació sobre la planta elegida. - Ser conscient del procés de creixement d'una planta. - Ser conscient de la necessitat de tenir cura de les plantes.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Respecte i cura de la naturalesa. - Plaer i interès per la realització d'activitats en contacte amb la naturalesa. - Exploració i identificació dels canvis en la vida d'una planta. - Utilització de la llengua oral per expressar-se i comunicar-se.
Descripció	<p>Els infants de manera individual passen per l'escola cercant plantes silvestres que surtin per les voreres del pati, pels escocells dels arbres o a la vorera de l'hort. Cada un d'ells elegix la planta que més li agradi i al llarg del curs en fa un seguiment. Pot anar fent dibuixos dels canvis que va patint, pot fer una recerca d'informació de per què serveix, la seva època de floració o les seves característiques.</p> <p>D'aquesta manera podran conèixer molt més sobre diverses plantes que segurament haurien passat desapercebudes i que resisteixen davant una cultura que les vol eliminar.</p> <p>Al llarg del curs cada infant pot anar compartint amb la resta de grup informacions sobre la planta que ha elegit, els canvis que aquesta pateix i tot allò que consideri interessant.</p>
Recursos	<p>Materials: lupa binocular.</p> <p>Espacials: espai de l'hort, aula d'informàtica i biblioteca.</p>

EXPERIMENT: QUÈ NECESSITEN LES PLANTES PER VIURE?

Curs	1r i 2n cicle d'Educació Infantil																																			
Temporalització	Una sessió a la setmana (durant un mes)																																			
Agrupació	Grup gran																																			
Justificació	Per a conèixer els elements que necessiten les plantes per viure es pot dur a terme un experiment on els infants ho puguin veure d'una manera pràctica.																																			
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer què necessiten les plantes per viure. - Participar de manera activa en l'activitat. 																																			
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Observació i anàlisi dels resultats de l'experiment. - Elaboració d'hipòtesis. 																																			
Descripció	<p>En primer lloc, cal explicar als infants el funcionament de l'experiment i els elements que volem comprovar si són necessaris o no perquè les plantes creixin i visquin. També es pot fer amb l'ajuda d'una graella perquè sigui més fàcil d'entendre i per veure de manera més clara els elements que té cada pot.</p> <p style="text-align: center;">EXPERIMENT QUÈ NECESSITEN LES PLANTES PER VIURE?</p> <table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto;"> <tr> <td style="text-align: center;">●</td> <td style="text-align: center;">●</td> <td style="text-align: center;">●</td> <td style="text-align: center;">●</td> <td style="text-align: center;">●</td> <td style="text-align: center;">●</td> <td style="text-align: center;">●</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">☀</td> <td></td> <td></td> <td style="text-align: center;">☀</td> <td></td> <td style="text-align: center;">☀</td> <td style="text-align: center;">☀</td> </tr> <tr> <td></td> <td style="text-align: center;">💧</td> <td></td> <td style="text-align: center;">💧</td> <td style="text-align: center;">💧</td> <td></td> <td style="text-align: center;">💧</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td style="text-align: center;">🌱</td> <td></td> <td style="text-align: center;">🌱</td> <td style="text-align: center;">🌱</td> <td style="text-align: center;">🌱</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table> <p><i>Figura 6. Exemple graella experiment. Elaboració pròpia.</i></p>	●	●	●	●	●	●	●	☀			☀		☀	☀		💧		💧	💧		💧			🌱		🌱	🌱	🌱							
●	●	●	●	●	●	●																														
☀			☀		☀	☀																														
	💧		💧	💧		💧																														
		🌱		🌱	🌱	🌱																														
																																				

	<p>Una vegada entès el funcionament, es pot començar a posar en pràctica, els infants d'un amb un poden participar posant les llavors, la terra i l'aigua i amagant aquells pots que no poden tenir llum del sol dins la capsa de cartó. Per exemple, el pot blau només pot tenir aigua, per tant, haurien de posar la llavor i l'aigua i amagar el pot dins la capsa.</p> <p><i>Figura 7. Mostra resultat experiment: primer dia i després de tres setmanes. Elaboració pròpia.</i></p>
<p>Recursos</p>	<p>Materials: capsa de cartó, set pots transparents, gomets de diferents colors, aigua, terra, llenties.</p> <p>Espacials: aula.</p>

Així doncs, aquest conjunt d'activitats i propostes poden realitzar-se durant el curs escolar amb els infants d'educació infantil, amb l'objectiu de relacionar-les amb el treball de l'hort i que no siguin unes activitats descontextualitzades.

Amb la implementació de les propostes s'aconsegueix treballar d'una manera global molts dels continguts de l'hort escolar, així com relacionar-ho amb moltes competències i actituds d'altres àrees del coneixement.

D'aquesta manera, el seguit d'activitats permeten a l'infant un paper protagonista en el seu aprenentatge, amb un apropament més proper i directe amb la naturalesa i alhora donar resposta a les necessitats i inquietuds dels infants a través del joc i la diversió.

5. Conclusions

En una societat on actualment els infants tenen cada vegada menys accés a l'entorn natural i on aquest contacte és insuficient pel bon desenvolupament dels infants és cada vegada més necessari un canvi en el rol dels centres escolars. Les escoles han de permetre als infants un accés a la natura i han de potenciar un lligam positiu cap a la naturalesa i tot el que aquesta proporciona. Oferint als infants la possibilitat de gaudir de l'entorn que els envolta i comprendre tot el que succeeix al seu voltant.

En aquest aspecte l'hort es converteix en un recurs excel·lent, ja que és una eina multiús que permet als infants aprendre molts continguts educatius vinculats amb el Currículum d'Educació Infantil a través de l'exploració, manipulació i experimentació del medi.

Però, per poder-lo dur a terme es requereix un canvi d'actitud i de mirada i prendre consciència de tots els beneficis que l'entorn natural i concretament els horts escolars proporcionen als infants i a l'escola en general.

Per tant, és molt clar que l'hort ha de formar part de tots els centres escolars i ser un element més entre aquests, però per això es necessita creure que totes les escoles poden crear el seu propi hort escolar i adaptar-lo a les seves possibilitats. És necessari un canvi de dinàmica i creure que a partir de petites modificacions ja es produeix un canvi positiu en l'educació dels infants.

D'aquesta manera s'aconseguirà respondre a les necessitats i inquietuds dels infants a partir del joc i la diversió i establir un apropament molt més proper a la naturalesa de manera que puguin adquirir coneixements i valors de respecte pel medi ambient.

Per això, el seguit de propostes que es fan poden servir com un material extra per aquelles escoles que decideixin dur a terme un hort escolar en els seus centres, adaptant-les a l'edat dels infants i les seves capacitats i d'aquesta manera potenciar encara més aquest contacte amb l'hort escolar i aprofitar les potencialitats que ens ofereix.

6. Bibliografia

Calviño, C. (2007). Per què? i com? Organitzar l'hort escolar. *Cantabou: revista del CPR d'Inca* (24), 9-11.

Calviño, C. i Sampol, J. (2005). Bases teòriques i procedimentals sobre l'hort escolar. *Pissarra*, 57-60.

Calviño, C. i Sampol, J. (2011). Com contribueix l'hort escolar a l'adquisició de les competències bàsiques. *Pissarra* (137), 56-61.

Casacubeta, M. i Baldrich, A. (2015). L'entorn natural com a espai privilegiat. *Infància: escola 0-3* (205), 18-19.

CEIDA (1998). Huerto escolar [Arxiu PDF].
https://www.euskadi.eus/contenidos/documentacion/inn_doc_ed_ambiental/es_def/adjuntos/800001c_huerto_escolar_c.pdf

Cols, C. i Martínez, M. (2016). La natura i l'infant. *Infància: plana oberta* (213), 3-5.

Cols, C., Saragatal, E. i Fernàndez, J. (2012). Els temps i els ritmes de la naturalesa. *Infància* (188), 18-22.

Decret 71/2008 de 27 de juny. Pel qual s'estableix el currículum de l'educació infantil a les Illes Balears. 27 de juny de 2008.

Equip de l'Escola Bressol Valldaura (2020). La vida a l'aire lliure. *Infància: escola 0-3* (235). Rosa Sensat. <https://www.rosasensat.org/revista/infancia-235/escola-0-3-la-vida-a-laire-lliure/>

Escutia, M. (2009). *L'hort escolar ecològic*. Graó.

Franquesa, T., Weissmann, H., Solé, J., Castelltort, A., Abril, M. i Amparo, R. (2006). *Hort escolar: guia pràctica d'horticultura ecològica*. Sector de Serveis Urbans i Medi Ambient, Direcció de Programes Ambientals.
<https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/bitstream/11703/91315/1/10692.pdf>

Fundesplai (2018, juny 21). Com vincular l'hort escolar al currículum [Entrada blog]. Recuperat 26 de març 2022, de <https://escoles.fundesplai.org/blog/educacio-ambiental/com-vincular-lhort-escolar-al-curriculum>

Jardí Botànic de Sóller (2020, maig 6). Plantes dels carrers [Facebook]. Recuperat 23 d'abril del 2022, de:

<https://www.facebook.com/media/set/?vanity=BOTANICSoller&set=a.3731215926948441>

Jensen, C. (2013). Viure a l'aire lliure. *Infància: Educar de 0 a 6 anys* (193), 7-14.

Larrea, I. i Barandiaran, A. (2016). I si aprenem a l'exterior? *Infància: Escola 3-6* (208), 22-24.

Martínez, M. (2013). Relacionar-se amb l'espai exterior, un dret de l'infant. *Infància: Escola 0-3* (191), 14-22.

Medina, E. (2014). Nuestro Huerto. Libro para Educación Infantil y Primaria. [Arxiu PDF]. <https://www.juntadeandalucia.es/export/drupaljda/Manual%20Nuestro%20Huerto%20de%20Educaci%C3%B3n%20Infantil%20y%20Primaria.pdf>

Ruiz, E. (2017). Conversa amb Heike Freire sobre educar en verd. *Infància: L'entrevista* (215), 33-36.

Prott, R. (2010). Pedagogia: l'art de fer front als riscos, no d'evitar-los. *Infància a europa*, (10.19), 20-21.

Salido, C. (2015). Opinió. *Infància, societat i educació*. Rosa Sensat. <https://www.rosasensat.org/infancia-societat-i-educacio/>

Schepers, W. i Liempd, I. (2010). Aventures a la natura. *Infància a europa*, (10.19), 3-4.

7. Annexos

7.1 Annex 1. Plantes aromàtiques

ALFÀBREGA

CAMAMILLA

ESPÍGOL

FARIGOLA

FONOLL

HERBALLUÏSA

JULIVERT

LLORER

MENTA

MARDUIX

ORENGA

ROMANÍ

Fotografies amb llicència CCO de Domini Públic, extretes de <https://pixabay.com/>

7.2 Annex 2. Fruites i verdures

ALBERCOC

ALBERGÍNIA

ALL

API

ALVOCAT

BLEDA

BRÒQUIL

CAQUI

CARABASSA

CARABASSÓ

CARXOFA

CEBA

CIRERA

COCO

COGOMBRE

COL

COLIFLOR

DÀTIL

ESCAROLA

ESPÀRREC

ESPINACS

FAVA

FIGA

GUAIABA

KIWI

LITXI

LLETUGA

LLIMONA

MADUIXA

MAGRANA

MANDARINA

MANGO

MELÓ

MONGETA

MONIATO

NAP

NESPRA

NYORA

PASTANAGA

PATATA

PEBROT

PEBROT VERMELL

PERA

PÈSOL

PINYA

PLÀTAN

POMA

PORRO

PRÉSSEC

PRUNA

RAÏM

RAVENET

REMOLATXA

SÍNDRIA

TARONJA

TOMÀQUET

Fotografies amb llicència CCO de Domini Públic, extretes de <https://pixabay.com/>

7.3 Annex 3. Invertebrats de l'hort

ABELLA

ARANYA

CARAGOL

CUC DE TERRA

ERUGA

ESCARABAT

FORMIGA

GRILL

LIBÈL·LULA

LLAGOST

LLIMAC

PAPALLONA

PORQUET DE SANT ANTONI

PREGADEU

MARIETA

MILPEUS

MOSCA

MOSCARD

TISORES

VESPA

Fotografies amb llicència CCO de Domini Públic, extretes de <https://pixabay.com/>

7.4 Annex 4. Eines de l'hort

AIXADA

CARRETÓ

COSSIOL

ESTISORES

GRANERA

PALA

PALA PETITA

LUPA

MÀNEGA

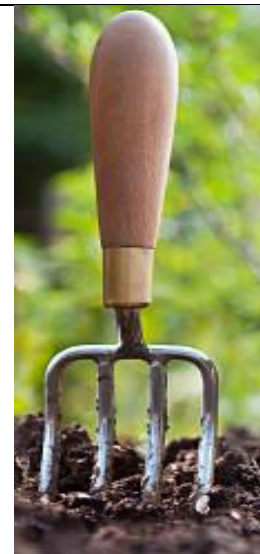
GUANTS

PLANTADOR

RASCLET

RASCLET PETIT

REGADORA

SENALLA

Fotografies amb llicència CCO de Domini Públic, extretes de <https://pixabay.com/>

7.5 Annex 5. Recepta coca de verdura

COCA DE VERDURA

Ingredients per a la massa:

- 185 g de saïm
- 185 ml d'oli
- 250 ml d'aigua
- Un vermell d'ou
- La farina que prengui
- Sal

Ingredients per al farciment:

- Un manat de bledes
- Dues cebes
- Un manat de julivert
- 4 tomàtiques
- 1 all
- Oli
- Sal

Procediment:

1. En primer lloc, en un recipient abocam l'oli, l'aigua, el saïm, el vermell d'ou i la sal i ho mesclam tot.
2. Anam afegint farina a poc a poc i mesclant amb la mà, continuam tirant farina i pastant fins a aconseguir que la pasta es desferri dels dits i sigui manejable.
3. Damunt una safata amb paper de forn, estiram la pasta fins a omplir tota la safata.
4. En segon lloc, començam a preparar el farcit. Anam tallant totes les verdures en trossos petits i les posam a un bol.
5. A continuació, ho amanim amb oli i sal i ho remenam tot.
6. Escampam el farcit damunt la coca i ho enfornam durant uns 35 minut a 180 graus.
7. Treim la coca del forn i la deixam refredar.